

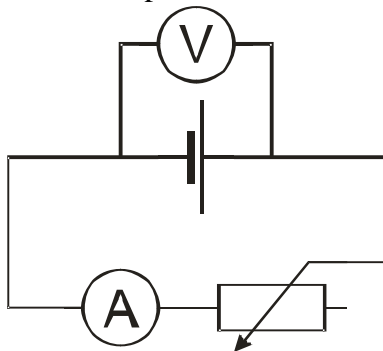
4.2.14 Rezistory, reostat

Předpoklady: 040213

Postřeh z minulých měření: Při sestavování obvodů jsme používali stále stejnou plochou baterku. Přesto při proudu $0,1\text{ A}$ bylo napětí baterky $4,5\text{ V}$. Při proudu $0,7\text{ A}$ bylo napětí $1,9\text{ V}$. Když baterie nedodávala žádný proud, naměřili jsme $4,7\text{ V}$.

Př. 1: Navrhni obvod, který Ti umožní změřit závislost napětí na svorkách baterie v závislosti na odebíraném proudu. Využívat můžeš libovolnou součástku, se kterou jsme dosud pracovali. Před sestavením nech obvod zkontrolovat učiteli. Proměř závislost napětí na pólech baterie na proudu, který z ní odebíráme (zatěžovací charakteristiku zdroje), proud reguluj tak, abys získal alespoň šest dvojic hodnot proudu a napětí, které pokud možno rovnoměrně pokrývají rozsah $0\text{ A} - 2\text{ A}$. Nakresli graf závislosti proudu na napětí.

Proud odebíraný z baterie závisí na odporu v obvodu $\Rightarrow$ potřebujeme snadno měnit velikost odporu $\Rightarrow$ sériově k baterii zapojíme reostat.

Reostatem (proměnným odporem) měníme velikost odporu zapojeného v obvodu a tím i velikost proudu. Napětí na svorkách baterky měříme voltmetrem.

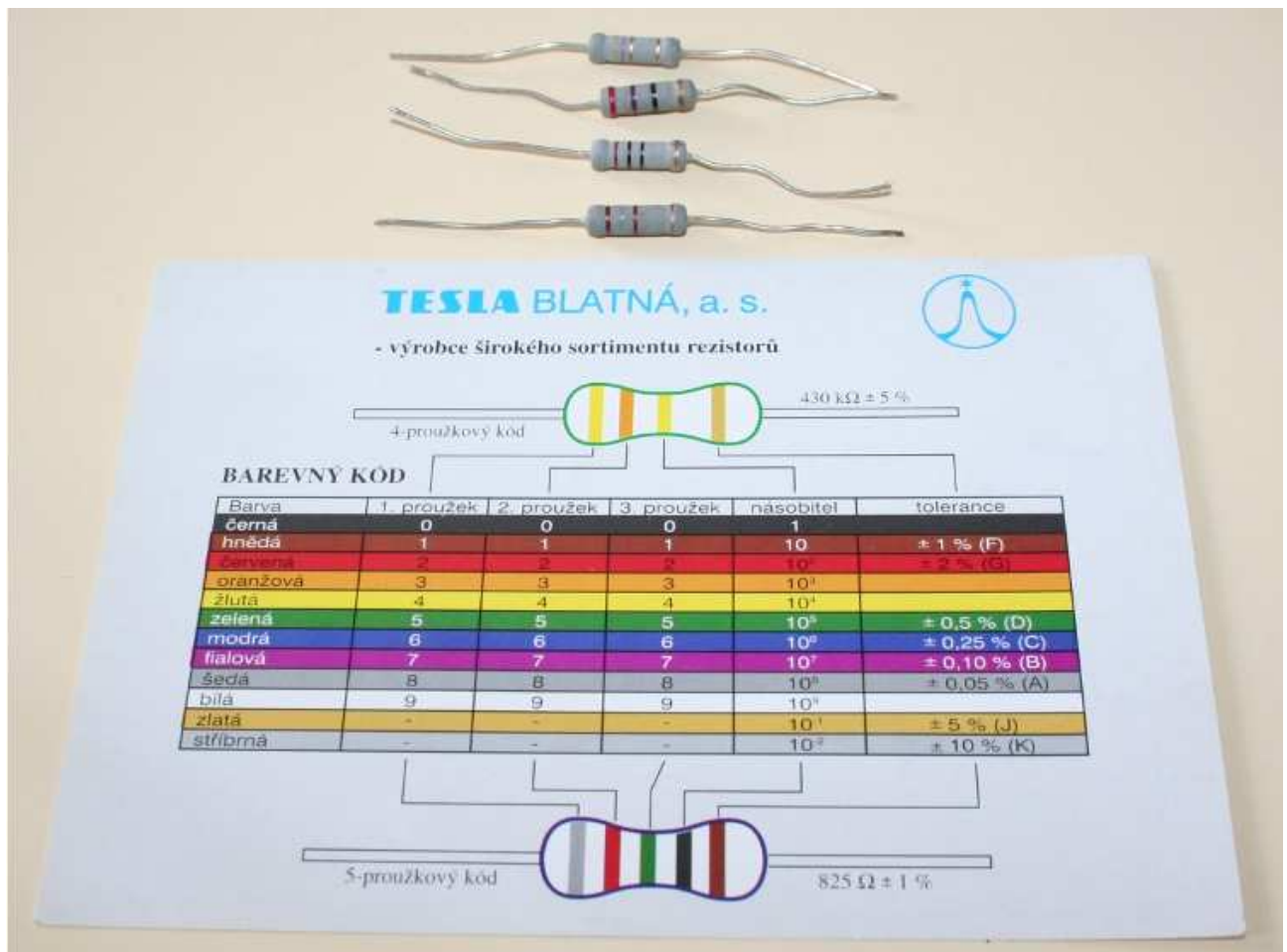
Zatěžovací charakteristika naší baterie.

Proud odebíraný z baterie [A]	0	0,1	0,3	0,5	1	2,8
Napětí na dvorkách baterie [V]	4,16	4,02	3,78	3,55	2,92	1,05

Graf je uveden v příští hodině.

Pedagogická poznámka: Zatěžovací charakteristiku zdroje žáci pouze naměří. Jakmile doměří poslední dvojice jdeme dál. Pomalejší žáci tak musí výsledky zpracovat doma. Rozbor výsledků následuje v další hodině.

Př. 2: Pomocí barevného čárového kódu na odporech urči jejich hodnoty a toleranci.

Postupujeme podle kódu u jednotlivých odporů.

Odpor je popsán čtyřproužkovým kódem, luštíme proužky zleva:

- první proužek je žlutý ⇒ hodnota 4,
- druhý proužek je fialový ⇒ hodnota 7,
- třetí proužek je zlatý ⇒ násobitel 10^{-1} ,
- čtvrtý proužek je zlatý ⇒ tolerance $\pm 5\%$.

Hodnota odporu: $47 \cdot 10^{-1} \Omega = 4,7 \Omega$ s tolerancí $\pm 5\%$.

Odpor je popsán čtyřproužkovým kódem, luštíme proužky zleva:

- první proužek je červený ⇒ hodnota 2,
- druhý proužek je fialový ⇒ hodnota 7,
- třetí proužek je černý ⇒ násobitel 1,

- čtvrtý proužek je zlatý $\Rightarrow$ tolerance $\pm 5\%$.
- Hodnota odporu: $27 \cdot 1 \Omega = 27 \Omega$ s tolerancí $\pm 5\%$.

Odpor je popsán čtyřproužkovým kódem, luštíme proužky zleva:

- první proužek je hnědý $\Rightarrow$ hodnota 1,
- druhý proužek je černý $\Rightarrow$ hodnota 0,
- třetí proužek je černý $\Rightarrow$ násobitel 1,
- čtvrtý proužek je zlatý $\Rightarrow$ tolerance $\pm 5\%$.

Hodnota odporu: $10 \cdot 1 \Omega = 10 \Omega$ s tolerancí $\pm 5\%$.

Odpor je popsán čtyřproužkovým kódem, luštíme proužky zleva:

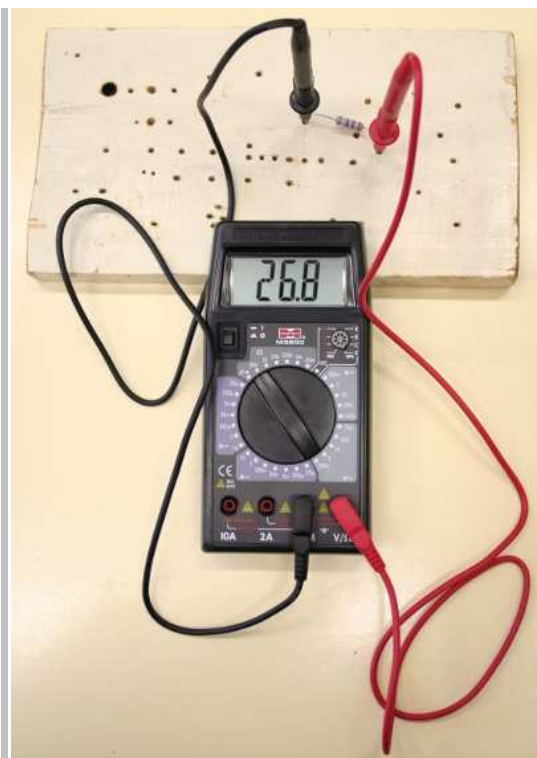
- první proužek je hnědý $\Rightarrow$ hodnota 1,
- druhý proužek je šedý $\Rightarrow$ hodnota 8,
- třetí proužek je hnědý $\Rightarrow$ násobitel 10,
- čtvrtý proužek je zlatý $\Rightarrow$ tolerance $\pm 5\%$.

Hodnota odporu: $18 \cdot 10 \Omega = 180 \Omega$ s tolerancí $\pm 5\%$.

Pedagogická poznámka: Samostatná práce na rozluštění čárového kódu je důležitá. Jde o standardní technickou dokumentaci, která je velmi názorná. Většina chyb, které žáci dělají, souvisí s tím, že se situaci zbytečně komplikují (například sčítají hodnoty).

Př. 3: Pro každý odpor urči z jeho tolerance interval, ve kterém by měla ležet jeho hodnota. Změř ohmmetrem odpor a zjisti, zda jejich hodnota leží v udané toleranci.

Odpor měříme podobně jako napětí.

Odpor $4,7\ \Omega$ s tolerancí $\pm 5\%$.

5% z $4,7\ \Omega$ představuje $0,24\ \Omega$ $\Rightarrow$ hodnota odporu musí ležet v intervalu $(4,46; 4,94)\ \Omega$.

Skutečná hodnota: $5,0\ \Omega$ $\Rightarrow$ hodnota odporu je vyšší než odpovídá udané toleranci.

Odpor $10\ \Omega$ s tolerancí $\pm 5\%$.

5% z $10\ \Omega$ představuje $0,5\ \Omega$ $\Rightarrow$ hodnota odporu musí ležet v intervalu $(9,5; 10,5)\ \Omega$.

Skutečná hodnota: $10,2\ \Omega$ $\Rightarrow$ hodnota odporu odpovídá udané toleranci.

Odpor $27\ \Omega$ s tolerancí $\pm 5\%$.

5% z $27\ \Omega$ představuje $1,4\ \Omega$ $\Rightarrow$ hodnota odporu musí ležet v intervalu $(25,6; 28,4)\ \Omega$.

Skutečná hodnota: $26,7\ \Omega$ $\Rightarrow$ hodnota odporu odpovídá udané toleranci.

Odpor $180\ \Omega$ s tolerancí $\pm 5\%$.

5% z $180\ \Omega$ představuje $9\ \Omega$ $\Rightarrow$ hodnota odporu musí ležet v intervalu $(171; 189)\ \Omega$.

Skutečná hodnota: $177,4\ \Omega$ $\Rightarrow$ hodnota odporu odpovídá udané toleranci.

Pedagogická poznámka: Je potřeba, aby studenti minimálně u jednoho z odporů toleranci spočítali (není to taková samozřejmost, jak se zdá), proto je určení intervalu v zadání jako první a kontroluji, aby žáci neměřili dřív než interval určí.

Pedagogická poznámka: Z měření, která studenti provedou, se většinou dá snadno odvodit zákonitost, že čím jsou hodnoty odporů menší, tím častěji je naměřená hodnota vyšší než hodnota udaná. V takovém případě nejde samozřejmě o náhodu a žáci by měli vysvětlit, proč tomu tak je (přechodové odpory mezi měřicími vodiči a vodiči odporu zvětšují naměřenou hodnotu).

Př. 4: Změř ohmmetrem odpor svého těla:

- a) mezi oběma rukama, vodič měřáku držíš jemně,
- b) mezi oběma rukama, vodiče měřáku tiskneš,
- c) mezi oběma rukama, ruce máš v místech dotyku nasliněné,
- d) mezi rukou na chodidlem.

Ve všech případech spočti proud, který by procházel Tvým tělem, pokud by mezi měřenými body bylo napětí 230 V.

- a) odpor mezi oběma rukama, vodič měřáku držíš jemně

Naměřený odpor $15 \text{ M}\Omega$.

$$\text{Proud procházející tělem: } I = \frac{U}{R} = \frac{230}{15000000} \text{ A} = 1,5 \cdot 10^{-5} \text{ A} .$$

- b) odpor mezi oběma rukama, vodiče měřáku tiskneš

Naměřený odpor $4 \text{ M}\Omega$.

$$\text{Proud procházející tělem: } I = \frac{U}{R} = \frac{230}{4000000} \text{ A} = 5,8 \cdot 10^{-5} \text{ A} .$$

- c) odpor mezi oběma rukama, ruce máš v místech dotyku nasliněné

Naměřený odpor $430 \text{ k}\Omega$.

$$\text{Proud procházející tělem: } I = \frac{U}{R} = \frac{230}{430000} \text{ A} = 5,3 \cdot 10^{-4} \text{ A} .$$

- d) odpor mezi rukou na chodidlem

Naměřený odpor $34 \text{ M}\Omega$.

$$\text{Proud procházející tělem: } I = \frac{U}{R} = \frac{230}{34000000} \text{ A} = 6,8 \cdot 10^{-6} \text{ A} .$$

Poznámka: Výsledky měření v předchozím příkladu se u různých lidí liší, poměr mezi hodnoty v jednotlivých bodech by měl být podobný.

Shrnutí: